

Partiernas ideologiska positioner

POLITISKA PARTIER STÅR för en viss politik och den presenteras i **partiprogram**, ett dokument som beskriver hur partierna vill att samhället ska se ut och förändras. Partiprogrammet och de texter som partierna presenterar i samband med val, såsom valmanifest och debattartiklar, beskriver de ståndpunkter som partierna tar i olika frågor. I partiprogrammet kan partierna till exempel beskriva hur de anser att välfärdsstaten ska utformas, hur mycket skatter som ska tas in av staten och hur miljöproblem och klimatförändringar ska hanteras. Att partier står för en viss politik innebär att de tar **ideologiska positioner**.

Man kan säga att partierna positionerar sig längs en ideologisk dimension eller skala i frågor som hänger samman med varandra. Vänster-högerdimensionen och GAL-TAN-dimensionen är två exempel.

Vänster-högerdimensionen

Den viktigaste politiska dimensionen är **vänster-högerdimensionen**. Förenklat handlar den här dimensionen om ekonomiska frågor och hur samhällets resurser ska fördelas. Ska staten blanda sig i ekonomin eller inte, hur hög ska skatten vara och hur stor ska välfärdsstaten vara?

De partier som anser att staten ska ha en mindre inblandning i ekonomin, att skatterna ska vara lägre och att välfärdsstaten ska vara mindre hamnar till höger. Partier till höger menar att ekonomin fungerar bättre utan för mycket statlig inblandning och att människor själva ska välja hur de använder sin inkomst i stället för att betala hög skatt.

De partier som anser att staten ska kunna påverka ekonomin mer och att välfärdsstaten ska ge medborgarna vård, omsorg och skola hamnar till vänster. Partier till vänster menar att den ekonomiska jämlikheten är viktig och att skillnaderna i inkomst mellan olika grupper bör vara liten. Vänsterpartiet brukar placeras långt till vänster och Moderaterna långt till höger på vänster-högerdimensionen. Även Miljöpartiet och Socialdemokraterna brukar

De olika dimensionerna, vänster-höger och GAL-TAN, hjälper väljarna att förstå vilka skiljelinjer det finns mellan partierna.

placeras på vänstersidan, medan Kristdemokraterna och Sverigedemokraterna placeras till höger. Centerpartiet och Liberalerna brukar placeras mer på mitten på vänster-högerdimensionen.

SVÅRPLACERADE PARTIER

Vissa partier är svåra att placera på vänster-högerdimensionen. En orsak kan vara att vissa partier inte fokuserar så mycket på ekonomisk politik i sina partiprogram. De fokuserar kanske i stället på andra frågor, som miljöpolitik eller invandringspolitik.

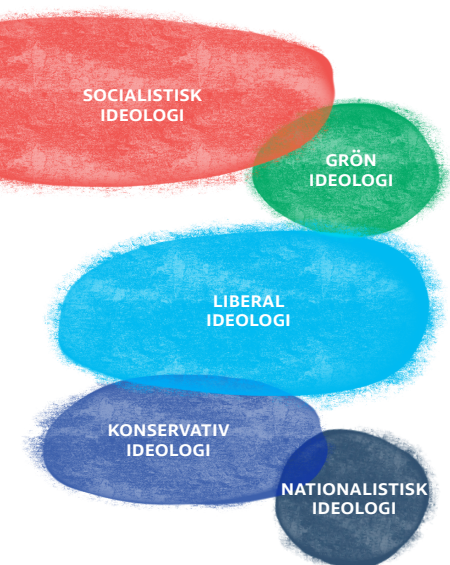
När Miljöpartiet bildades fokuserade de framför allt på miljö- och klimatfrågor. Partiet ville uttryckligen inte placeras till höger eller vänster. De såg sig som ett mittenparti. I dag riktar partiet in sig på fler frågor som välfärd och jämlikhet och har rört sig mot den vänstra delen av skalan.

Sverigedemokraterna har sedan de bildades fokuserat på invandringsfrågan, till exempel hur många invandrare Sverige bör ta emot. Deras politik riktade ursprungligen inte in sig på ekonomiska frågor, vilket har gjort det svårare att placera dem på vänster-högerdimensionen. Vissa forskare menar att högerpopulistiska partier medvetet försöker sudda ut sin ekonomiska position så att de kan locka väljare från både höger- och vänstersidan. SD brukar dock hamna någonstans på den högra delen av skalan, vilket kan höra ihop med att de samarbetar med partier till höger.

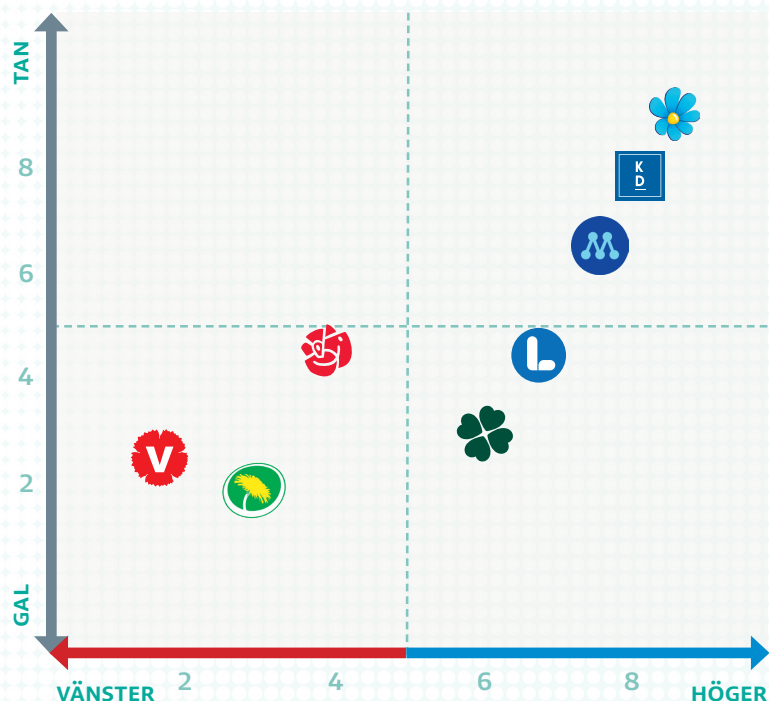
GAL-TAN-dimensionen

Vänster-högerdimensionen har i dag utmanats av **GAL-TAN-dimensionen**. GAL står för *Grön-Alternativ-Libertär* och TAN står för *Traditionalistisk-Auktoritär-Nationalistisk*.

De partier som ligger närmare GAL-polen på skalan förespråkar till exempel att miljö- och klimatfrågor ska prioriteras – de står för en mer *grön* ideologi. Ordet *alternativ* handlar här om att människor själva ska få välja livsstil. Ordet *libertär* handlar om människors frihet att bestämma över sina liv och att alla individer ska ha sociala och politiska rättigheter. Partier närmare GAL-polen förespråkar ofta att kvinnor och HBTQI-personer bör ha samma rättigheter och möjligheter som andra grupper. Partier närmare GAL-polen

FIGUR 3.3 VÄNSTER-HÖGER OCH GAL-TAN 2024

Riksdagspartiernas positioner längs vänster-högerdimensionen och GAL-TAN-dimensionen. Partiernas positioner kan förändras mellan olika riksdagsval.

Källa: Chapel Hills expertundersökning

betonar också ofta att samhället bör vara öppet för andra kulturer och för att ta emot människor på flykt. Att prioritera brottsförebyggande arbete i stället för hårdare straff kännetecknar också partier närmare GAL-polen.

De partier som ligger närmare TAN-polen har ofta en mer *traditionell* syn på kärnfamiljen och de förespråkar en mer traditionell livsstil där kvinnor tar hand om hem och barn. De står även för en *nationalistisk* ideologi och menar att det egna landets kultur bör bevaras och att färre människor på flykt bör tas emot. Partier närmare TAN-polen står även för en mer *auktoritär* syn på samhället. Detta ska inte blandas samman med en icke-demokratisk syn, utan det handlar mer om att auktoriteter, exempelvis polisen, ska respekteras och att hårdare tag ska tas mot brottslighet. I Sverige brukar till exempel Sverigedemokraterna och Kristdemokraterna placeras närmare TAN-polen.

FÖRDJUPNING: VAD ÄR BLOCKPOLITIK?

I vissa flerpartisystem finns det tydliga grupperingar mellan partier, vilket innebär att partisystemet liknar ett tvåpartisystem som det amerikanska. När ett land har den typen av grupperingar talas det om **blockpolitik**.

I Sverige talar många om två block inom politiken, ett block på vänstersidan, de röda, och ett block på högersidan, de blå. Blocken har förändrats över tid och det är inte alltid tydligt vilka partier som ingår i dem. Synen på blocken hänger ihop med hur regeringar har bildats. Partier kan också göra tydliga uttalanden under valkampanjer om vilka de kommer samarbeta med i en regering. Detta påverkar också hur vi ser på blocken.

I vänsterblocket har historiskt sett Socialdemokraterna och Vänsterpartiet ingått. Eftersom båda dessa partier har ett socialistiskt ursprung talar man ibland om det socialistiska blocket. I dag talar man även om det rödgröna blocket eftersom Miljöpartiet anses ingå i detta block och MP har sitt ursprung i den gröna ideologin.

I högerblocket ingick under en längre period fyra borgerliga partier: C, L, KD och M. Ordet borgerlig används för att flera av dessa partier historiskt sett representerade samhällsklassen borgare snarare än arbetare.

När Sverigedemokraterna kom in i riksdagen 2010 ingick partiet inte i något av de två blocken, och alla andra partier var

tydliga med att de inte ville samarbeta med det högerpopulistiska partiet som ansågs vara antidemokratiskt och främlingsfientligt. Vissa menar att SD blev ett tredje block i svensk politik.

Partierna i blocken höll ihop fram till 2014 års val, då SD fick ökat stöd bland väljarna och gick från att ha ungefär 6 procent av mandaten i riksdagen till att ha nästan 13 procent av mandaten. Detta komplicerade regeringsbildningen eftersom varken det rödgröna eller det borgerliga blocket hade stöd av en majoritet i riksdagen.

Vid 2018 års val ökade Sverigedemokraternas väljarstöd ytterligare och de fick nu över 17 procent av mandaten i riksdagen. Detta gjorde det ännu mer komplicerat för partierna i något av blocken att bilda en regering. Blocken behövde antingen splittras eller så behövde något av blocken stöd av SD för att kunna bilda regering.

Efter 2022 års val skapades nya grupperingar och Liberalerna, Kristdemokraterna och Moderaterna bildade regering med stöd av Sverigedemokraterna. SD fick också inflytande över politiken som skulle föras under mandatperioden. Man kan säga att det bildades ett nytt borgerligt block där SD ingår. Centerpartiet valde att inte ingå i detta samarbete och kan sägas stå utanför de båda blocken eftersom de inte tydligt ingår i det rödgröna blocket.

Läs mer om regeringsbildning i Politik – kapitel 2.

	DET RÖDGRÖNA BLOCKET	DET BORGERLIGA BLOCKET	
2014–2018	 	 	
2018–2022	 	 	
2022–	 	 	

SAMHÄLLSVETENSKAPLIG METOD

Partiernas positioner på GAL-TAN-dimensionen kan förflyttas över tid när partiernas syn på olika frågor förändras. Figur 3.3 visar partiernas positioner 2024. Hur ser det ut i dag?

1. Välj ett riksdagsparti och sök efter partiets senaste valmanifest. Det hittar du antingen på partiets hemsida eller på Svensk nationell datatjänst (snd.se).
2. Välj ut och skriv ner citat som beskriver partiets syn på tre olika politiska frågor, till exempel klimat, kriminalitet och välfärd.
3. Rita av figuren på sidan. Placera därefter partiet i figuren utifrån dina valda citat.
4. Förklara kort varför du har placerat partiet just där. Om du har placerat partiet på olika platser förklarar du vilken position som hör ihop med vilket citat.
5. Jämför din figur och citaten den bygger på med en klasskompis som arbetat med samma parti. Hur påverkade de olika citaten var ni placerade partiet?

